

Midőn Görögországban — hogy hasonlókép az előttünk fekvő füzet szerzőjéhez, szintén Hellaszsal kezdjük — a közszellem hanyatlásnak, a Thermopylaeknél és Marathonnál küzdött ősök ivadéakai pedig korcsosodásnak indultak, megjelentek a szofisták kicsinyeskedő bölcsességükkel, s feltámadt Arisztofanes a tömeg kacagó ítélőszéke elé hurcolva az ősi emlékeket s a reform-eszméket, Euripidest és Sokratest egyaránt; midőn pedig Rómában a hazafiaskodás mámora elmúlt, kicsinyeskedve ültek Plutarch életrajzai felett az epikureusok és stoikusok, s rendszereik törpe kereteibe erőszakosan akarták belegyurni az őskor óriásait. Minálunk is most, a nemzeti kijózanodás s a közszellem velejáró hanyatlásának prózai napjaiban, szintén egyre-másra támadnak a nemzeti multnak birái, kik, a névtelenség köpenye alá rejtezve, vékony füzettel hónuk alatt tartanak szemlét a náluknál hatalmasb generációk alkotásain, s elveik és pártjaik prokrusztos-ágyaira feszítik a magyar Pantheon kolosszális alakjait.

A három nemzedék írója is negyvenöt lapon, Széchenyi és Vörösmarty, Kosuth és Petőfi, Deák és Aranynak, együttvéve negyvenöt évnél többet betöltő szereplése felett akar ítéletet mondani. Kiindulva amaz alapelvből, hogy minden kor megszüli a maga tipikus alakjait, a két elsőt a tettekre ébredés,

* *Három nemzedék.* Budapest. 1873. Kiadja a Franklia-társulat.

Kossuthot és Petőfit a lázas küzdés, Deákot és Aranyt az alkotás korszakának prototípieivé teszi, s csillogó stíllel, a pathosz magas kothurnusán járva, mond szigorú ítéletet a négy első felett, míg Deákot és Aranyt elhalmozza dicsérettekkel. De ez bennünket nem lepett meg.

Hisz Széchenyi és Vörösmarty, Kossuth és Petőfi párhuzamba tétele nem új dolog; Csengery *Államférfiak könyvében*, és Vörösmartynak Gyulai által írott életrajzában ismételve találkozunk ezzel, úgy, hogy belőle Deák és Arany kapcsolatba hozása már az eszmetársulás törvényéből is következik. Széchenyinek és Kossuthnak in contumaciam elítéléséhez pedig hozzá szoktattak az alig-múlt brochure-irodalma és politikai küzdelmei, midőn a nemzeti félmúlt alakjai nimbuszuktól megfosztatva a nemzeti kegyelet magas polcáról a politikai vásár porondjára hurcoltattak.

Hanem meglepett bennünket a kicsinylő modor, melylyel névtelenünk Petőfi és Kossuth, sőt maga Széchenyi és Vörösmarty felett is ítél. Széchenyi és Vörösmartynak a nagy alkotások hiányát s az utóbbinak azonkívül a költészetet elnyomó virtuozitást, Petőfinék a magyar szellemmel nem egyező közmopolitizmus affektálását veti szemére. Kossuth politikai alkotásai felett pedig az utópia név odadobásával nagy könnyen végez, s hosszasan csak a turini száműzött leveleinél s természettudományi dilettantizmusánál, és a *Magyar Újság* róla zengő dicséneke-nél állapodik meg, persze hogy kicsinylő mosolylyal. Ámde névtelenünk feledi, hogy belpolitikánk legnagyobb tényét, rendi alkotmányunknak parlamentáris-sá változtatását maga Deák is Kossuth érdemének nevezte az ország színe előtt, s ezt tőle elperelni nem fogja soha semmiféle brochúra sem röpirat. Mi a turini száműzött botlásait nem védjük, egyetértünk névtelenünkkel, hogy Kossuth az elbukott haza romjai közé temetkezett; de a 48-as évek Kossuthját oly könnyen elítélni, s működését politikai alkotás hiányával vádolni nem

lehet, különösen nem a jelen generációnak, mely experimentáló habozással vajudik még mindig ama kérdések megoldásán, melyek ama nagy korból reá maradtak. S lehet-e Petőfit kozmopolitizmussal vádolni azért, hogy a világszabadságról énekelt. De végre kérdés még az is, találó-e Aranynak a kiegyezési aera költőjévé avatása? Mi részünkről legalább ily feltevésre támpontot seholsem találunk Arany műveiben, ki mint »a hunyó dícsőség lantosa« elfordult Homér fénydus egétől, hogy Kaledónia pusztuló népének szenvedésében s ködös, homályos énekében keressen enyhülést hanyatló nemzete felett érzett fájdalmában, s kinek lantjána nemzet újra-ébredésének ünneplésére egyetlen hang sem szólalt meg. Az ő individualitása s fejlődésének még a 49-cel bezárult kor volt dajkája és idomitója, és költészete egy magasabb, tisztább fejlődési stádiuma amaz iránynak, melyet Petőfi képviselt.

A kiegyezési aera még nem találta meg költőjét és irodalmát, és itt a nemzeti ábrándok és utópiákból kijózanodó politika oldalán, egy nagyon is kalmárszerűleg józan és idegen elemekkel szaturált irodalom halad, mely iránytalanul tévelyeg épp úgy, mint a meggyült politikai problémák felett töprengő és tétovázó nemzet. Ez irodalomnak a nemzeti mult iránti érzék kiveszése képezi egyik jellemvonását, melyről bizonyyságot tehet a nemzeti tulbuzgósággal soha sem vádolható akadémiának a nemzeti multat kicsinyesen felfogó pályadrámák felől való jelentése. De ne menjünk tovább, mert különben meglehet talán névtelenünkkel ellenkező tulságba esünk, s épp oly kicsinyítő szemüvegen fogjuk nézni jelenünket, mint a minővel névtelenünk a jelen térfiainak nagyítására nézte a multakat.

Szerencse, hogy Deák és Arany nagysága sokkal realisabb alapokon nyugszik, mintsem ily optikai csalódás előidézésére szorulna a végből, hogy elismer-tessék.

F. L.